

Uluslararası Uyğur Araştırmaları Dergisi, Sayı: 4, 2014, Sayfa: 161-179.
Xelqara Uyğur Tetqiqati Jurnali, San: 4, 2014, Sehipe: 161-179.
International Journal of Uyghur Studies, Volume: 4, 2014, Page: 161-179.

EBÛ NASR SAMÂNÎ TEZKİRESİ

Ünal ZAL*
Ümit EKER**

ÖZET

Türk dünyası ile İsveç arasındaki ilişkilerin başlangıcı Vikingler dönemine kadar uzanmaktadır. Bu ilişkiler zamanla İsveç'te Türk dillerine karşı akademik bir ilgiyi de beraberinde getirmiştir. Bu akademik ilginin olduğu merkezlerden biri de Lund Üniversitesi'dir. Başlangıçta Türkoloji çalışmalarında önemli bir yeri olan Lund Üniversitesinin kütüphanesinde Çağatay, Özbek ve Uyğur Türkçesi ile yazılmış el yazması eserlerden oluşan değerli bir koleksiyon vardır. İçerisinde klasik ve halk edebiyatı eserleri, İslamî konulardaki el yazmaları, hukuki ve tarihi belgeler, tıbbi kitaplar, ticaret ve tasavvuf kitapları ile Doğu Türkistan'daki İsveç misyon faaliyetlerinin anlatıldığı birçok belgenin bulunduğu bu koleksiyonun çoğunluğu Türkolog Gunnar Jarring, bir kısmı da İsveçli misyonerler tarafından bağışlanan, satılan veya üniversite kütüphanesi tarafından satın alınan eserlerden meydana gelmiştir. Daha sonraları büyükelçilik görevinde de bulunmuş olan Türkolog Gunnar Jarring, Doğu Türkistan'dan getirdiği eserlerin kataloğunu kendi el yazısı ile yapmış ve üzerinde çalıştığı bazı kitapları yayınlamıştır. Bu çalışmada, Gunnar Jarring'in bir önsözle yayınladığı *Literary Texts From Kasghar* adlı eserinde bulunan Ebû Nasr Samânî tezkiresi, eserin çeviri yazı, konu ve kelime dünyası üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gunnar Jarring, Ebû Nasr Samânî Tezkiresi, Satuk Buğra Han, Doğu Türkistan, El yazmaları.

THE TAZKİRAH OF ABU NASR SAMANÎ

161

ABSTRACT

The beginning of the relationship between the Turkish world and the Swedish reached to the Vikings era. These relationships has been brought about an academic interest against the Turkish languages in Sweden. One of the centers which has this academic interest is the University of Lund. Initially, in the library of the Lund University where was an important place in Turkology studies has a precious collection consisting of works written by hand in Chagatai, Uzbek and Uighur Turkish. Majority of this collection, including classical and folk literature artifacts, manuscripts on Islamic issues, legal and historical documents, medical books, trade and Sufi books with the many documents that describe the Swedish mission activities in East Turkestan, has been occurred by donation of Turcologist Gunnar Jarring, and other works donated or sold by the Swedish missionaries and purchased by the university library. Later, Turcologist Gunnar Jarring who was also found in the mission of embassy, made the catalog of the works brought from the East Turkestan by his own handwriting and has published a number of books on logistics. In this study, it will focus on translating text, subject and the world of words in *Abu Nasr Samanna Tazkirah* that is located in Gunnar Jarring's work named *Literary Texts From Kasghar* which is published with a preface by him.

Keywords: Gunnar Jarring, Abu Nasr Samanna *Tazkirah*, Satuk Bugra Khan, East Turkistan, Manuscripts.

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Nevşehir-TÜRKİYE, E-posta: unalzal@nevsehir.edu.tr, unalzal@gmail.com.

** Yrd. Doç. Dr., Bozok Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yozgat-TÜRKİYE, E-posta: umiteker@gmail.com.

0. Giriş

İsveç'in Türk dünyasıyla olan ilişkileri, 16. yüzyıldan itibaren İsveç'in Osmanlı İmparatorluğu ve Kırım Tatarlarıyla kurduğu çok yönlü diplomatik bağlarla güçlenerek günümüze kadar gelmiştir. Bu yoğun temaslar zamanla İsveç'te Türk dillerine karşı akademik bir ilgiyi de beraberinde getirmiştir. Bu akademik ilginin olduğu en önemli merkezlerden biri İskandinavya'nın en eski üniversitesi sayılan Uppsala, diğeri ise Lund Üniversitesi'dir. Başlangıcı 17. yüzyıla kadar uzanan İsveç'teki Türkoloji çalışmalarının devam ettiği Uppsala Üniversitesi günümüzde de Türk dillerinin öğretildiği ve araştırıldığı önemli bir merkez durumundadır¹.

Başlangıçta Türkoloji çalışmalarında önemli bir yeri olan Lund Üniversitesinin kütüphanesinde Çağatay, Özbek ve Uygur Türkçesi ile Arapça ve Farsça yazılmış el yazması eserlerden oluşan yaklaşık 560 eserlik bir koleksiyon bulunmaktadır. İçerisinde klasik ve halk edebiyatı eserleri, İslamî konulardaki el yazmaları, hukuki ve tarihi belgeler, tıbbi kitaplar, ticaret ve tasavvuf kitapları ile Doğu Türkistan'daki İsveç misyon faaliyetlerinin anlatıldığı birçok belgenin bulunduğu bu koleksiyonun çoğunluğu Türkolog Gunnar Jarring, bir kısmı da İsveçli misyonerler tarafından bağışlanan, satılan veya üniversite kütüphanesi tarafından satın alınan eserlerden meydana gelmiştir. Daha sonraları büyükelçilik görevinde de bulunmuş olan Türkolog Gunnar Jarring, Doğu Türkistan'dan getirdiği eserlerin kataloğunu kendi el yazısı ile yapmış ve üzerinde çalıştığı bazı kitapları yayınlamıştır².

Bu çalışmada, Gunnar Jarring'in bir önsözle yayınladığı *Literary Texts From Kasghar* adlı eserinde bulunan Ebû Nasr Samânî tezkiresi, eserin çeviri yazısı, konusu ve kelime dünyası üzerinde durulacaktır.

1. Tezkire ve Uygurlarda Tezkirecilik

Edebiyat tarihi araştırmalarında önemli bir yeri olan tezkireler, Uygur Türkleri arasında oldukça gelişmiş ve bu türde birçok eser kaleme alınmıştır. Yazıldığı dönemin tarihi, siyasi, dini ve edebi şahsiyetleri hakkında önemli bilgiler içeren bu eserler, Uygurlar arasında “tarihi olayları ve şahısları nesir ya da şiir şeklinde anlatan ve hem tarihi hem de edebi yönü olan bir tür”³ “bilinen tarihi dönemde yaşamış önemli şahıslar ve belli bir yerde ortaya çıkan önemli bir olay veya hadiselerin anlatıldığı eser”⁴ veya “yazarların hayatı ve eserleri hakkında bilgi veren eserlerden örnek kitaplar”⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere tezkirenin tanımı

¹ Gunnar Jarring, **Central Asian Turkic place-names: Lop Nor and Tarim area: an attempt at classification and explanation based on Sven Hedin's diaries and published works**. Stockholm: Sven Hedin Foundation, National Museum of Ethnography, 1997; Lars Johanson, **Turkiska studier i stormaktstidens Sverige**. Csató, Éva Á. & Gren-Eklund, Gunilla & Sandgren, Folke (editörler) En resenär i svenska stormaktstidens språklandskap: Gustaf Peringer Lillieblad (1651-1710), 2008; Éva Á. Csató, Uppsala Üniversitesinde Türkoloji Çalışmaları, **Bildiriler: Uluslararası Türkçenin Batılı Elçileri Sempozyumu (5-6 Kasım 2012 İstanbul)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014; Ünal Zal, **Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit Tarafından İsveç Kralı II. Oscar'a Hediye Edilen Türkçe Elyazması Eserler**. The international exhibition and scientific conference “Science, technology and innovative technologies in the prosperous epoch of the powerful state”, 12-14 Haziran, Aşgabat-Türkmenistan, 2013.

² Ünal Zal, Uppsala Üniversitesinde bulunan Türkçe eserler, [Demir, Nurettin; Karakoç, Birsal; Menz, Astrid (editörler)], **Türkoloji ve Dilbilim**. Éva Á. Csató Armağanı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2014, s. 479-490; Ünal Zal, İsveç'te Ali Şir Nevâî'nin İzleri, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/12 Fall, 2014.

³ **Uygur Edebiyatı Tarihi-3**, Pekin Milletler Neşriyatı, Çin, 2006, s. 117.

⁴ **Uygur Tiliñiñ İzahlık Luğiti**, Şıncañ Halk Neşriyatı, Çin, 1999, s. 280.

⁵ Mehmut Zeydi vd., **Edebiyat Atalğuliri Luğiti**, Pekin Milletler Neşriyatı, Çin, 1988, s. 156.

noktasında bir fikir birliği yoktur. Bu şekilde 17-19. yüzyıllarda Uygur bölgesinde kaleme alınmış birçok tezkire bulunmaktadır⁶.

Bu tezkirelerden biri de Ebû Nasr Samânî Hazretlerinin hayatının anlatıldığı eserdir. Söz konusu eserde Ebû Nasr Samânî Hazretlerinin doğumundan ölümüne kadar olan menkıbevi hayatı, faziletleri, gördüğü bir rüya sonucunda Türkistan Bölgesine gelerek Satuk Buğra Hanı bulması ve onu İslamiyetle tanıştırması anlatılmaktadır. Temeli sözlü anlatıma dayanan bu menkıbe tarzı hikâyeler zamanla yazıya geçirilmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

2. Ebû Nasr Samânî Tezkiresi

Dil özellikleri dikkate alındığında klasik dönem sonrası Çağatay Türkçesine ait olduğu düşünülen bu eserin kelime kadrosu çoğunlukla Türkçe olmakla birlikte Arapça ve Farsça kelimelerin de oldukça fazla kullanıldığı görülmektedir.⁷ Söz konusu bu tezkire, Gunnar Jarring'in yayınladığı *Literary Texts From Kasghar* adlı kitabının 3b-14a varakları arasında bulunmaktadır. Her sayfası on satırdan oluşan ve ölçüleri 15x21 cm olan tezkirenin konusu kısaca şöyledir: “Besmele ile başlayan eserin girişinde Ebû Nasr Samânî Hazretleri, Kur'anı sürekli ve güzel okuyan nurani bir zat, konuşurken yumuşak sözlü, ülke yönetimi konusunda tecrübeli, maddi, manevi ve islami ilimlere vakıf ve Hazreti Peygamberin şariatına öncelik veren biri olarak anlatılır. Doğumundan ölümüne kadar bütün hayatı boyunca şeriatın dışına çıkmayan bu zat, Hz. Peygamberin sünnetlerini yerine getirir ve bu yolda hizmet ederek başka işlerle uğraşmaz. Ticaret yaparak da para kazanır ve onu ihtiyaç sahiplerine vererek zekât sevabı kazanmaya uğraşır.

Bir gün müritleri ona, dünyanın bu kadar güzelliklerinden istifade etmek varken neden ticaretle uğraştığını sorarlar. Ebû Nasr Samânî Hazretleri de kendini bildiğinden beri Hz. Peygamberin sünnetlerini terk etmediğini ve eğer ticaret yapmayı bırakırsa zekât veremeyeceğini söyler. Devamında ise zekâtın sevabından mahrum kalmak istemediği için ticaretle uğraştığını anlatır.

Yine eserde anlatıldığına göre, Hz. Peygamber döneminde bir grup insan ağlayarak peygambere gelir ve paraları olmadığı için zekât veremediklerini, bundan dolayı da zekât sevabı kazanamadıklarını ifade ederler. Hz. Peygamber de cevaben onlara günde otuz üç kez “subhanallah”, otuz üç kez “elhamdülillah” ve otuz üç kez de “Allahu ekber” derlerse zekât sevabı kazanacaklarını söyler. Bunun üzerine sahabeler sevinerek geri dönerler. Yine birgün sahabeler tekrar Hz. Peygamberin yanına gelir ve mal sahiplerinin hem mal mülk vererek hem de kendilerine söylenen zikirleri çekerek iki kez zekât sevabı kazandıklarını söylerler. Hz. Peygamber de onlara cevaben, Allah'ın malı ve mülkü istediğine vereceğini söyler.

Hergün beş vakit abdest alarak otuz iki rekât namaz kılan, her rekâta Yasin-i şerifi okuyan, her gece hatim indiren ve bunu her gün yapan Ebû Nasr Samânî Hazretleri bir gün sefere çıkacağını söyler. Gece rüyasında Hz. Peygamberi görür ve kendisine şimdi sefere çıkma zamanı olmadığını, zamanı geldiğinde sefer zamanını kendisine haber vereceğini söyler. Aradan bir süre geçtikten sonra tekrar rüya görür ve bu kez kendisine sefere çıkma zamanı geldiği söylenir. Ayrıca bu rüyada seferin Türkistan'a doğru yapılması, orada talihli bir kul bulunduğu ve adının da Satuk Buğra Han olduğu söylenir. Hz. Peygamber, Mirac'a çıktığında bu kişinin ruhunu peygamberler arasında gördüğünü ve gelecekte İslamı kabul ederek kendi halkını müslüman yapacağını Ebû Nasr Samânî Hazretlerine söyler. Bunun üzerine Ebû Nasr Samânî Hazretleri bir arkadaşını da yanına alarak

⁶ Adem Öger, Uygur Türkleri Arasında Satuk Bura Han, **Prof. Dr. Fikret Türkmen Kitabı**, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, 2012.

⁷ Söz konusu bu eserle birlikte *Risâle-i Temürçlik*, *Risâle-i Ehl-i Derviş* ve *Tezkire-i Heft-i Muhammedân Pâdişâh* tezkireleri üzerine yaptığımız çeviri yazı ile akabinde gerçekleştirilecek dil incelemesi çalışmaları devam etmektedir.

Türkistan'a doğru yola çıkar. Sora sora Satuk Buğra Hanı bulur ve kendisine İslamı tebliğ eder. Aradan bir süre geçtikten sonra Satuk Buğra Han tahta geçer ve halkını müslüman yapar.

Tezkirenin devamında ise İslama hizmetlerinden dolayı Ebû Nasr Samânî Hazretlerinin daha dünyada iken manevi anlamda kutupluk makamını elde ettiği ifade edilir. Bunun üzerine de Ebû Nasr Samânî Hazretleri ibadetine devam ederek şükürünü artırır. Uzun yıllar İslama hizmet eden bu zat, bir gün vefat eder. Cenazesini kimin yıkayacağı ve namazını kimin kıldıracağı konusunu insanlar birbirine sorarken Satuk Buğra Han gelir ve arakadaşlarıyla birlikte Ebû Nasr Samânî Hazretlerinin yanına girerler. Bu soruyu kendisine sorarlar ve o da cenazesini Satuk Buğra Han ile arakadaşının yıkamasını ve namazını da yine onların kıldırmasını söyler.

Ebû Nasr Samânî Hazretleri defnedildikten sonra bir kısım müridleri onu rüyasında görür ve mana âleminde çok güzel makamlar elde ettiğine şahit olurlar. Bunun sebebini kendisine sorduklarında ise Ebû Nasr Samânî Hazretleri, bir kişinin imanını kurtarmanın insana bu makamları kazandıracağını, fakat amellerinde mutlaka rızay-ı ilahi olması gerektiğini özellikle vurgular. Eser, onu kaleme alan yazar tarafından aynı makamların bizler için de verilmesi ümidi de duasıyla son bulur.”

3. Metin

3.1. Aktarma

Ebû Nasr Samânî Tezkiresi

Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm⁸

[1]⁹ Faşl-ı dâstân sekizinci bâbda Hoca Ebû Naşr Semânî'nin tezkiyelerini beyân kıladurlar. Bularda Hudâ'nın nûri zâhir turar irdi. Qur'an'ın bisyâr obadân oğur irdi. Pâdişahlığın saltanatını 'aceb yahşî pilür irdi. Hazret-i Resûl -'aleyhi's-selâm-¹⁰niñ şerî'atlerige [2] revâc berür idi. Ammâ bu 'azîz, fażiletde 'ilm-i âdâbda yumşaq söz aytışda 'ilm-i zâhir 'ilm-i bâtında şerî'atniñ hûkmlerini ber-kemâl kılar irdi. Mezkûr bu 'âlemğa vucûdğa kelip hattâ ki memât bolğunça hiç bir söz şerî'atdin taşqarı imes irdi. Ammâ bu 'azîz evliyâlık mertebesige yetmegen hâletde Resûl-i Ekrem -şalla'l-lâhu 'aleyhi vesellem-¹¹niñ sünnetleridin kılay, dip bu 'azîz sevdâ-gerçilik kılar irdi. Özge sevdâ-gerlerge oğşa nefsnin koyığa kirip sevdâ-gerçilik kılmaz irdi. Belki ful tafip Hudâ'nın bendelerige zekât berey, zekâtın şevâbıdın mahrum qalmay.” dip sevdâ-gerçilik kılar idi. Bir kün müridleri su'âl kıldılar ki [3] “Ey büzürg-var! Şunça dünyaları turup sevdâ-gerçilik kılmazlar bolmas mu?” Hazret-i Hoca Ebû Naşr Samânî didiler ki “Ey müridler! Hüb aytıñlar. Men 'aqlımğa kelgenniñ bu yüzi Peğamber – 'aleyhi's-selâm-niñ sünnetlerini terk kılışını h'ahlamasmen. Diğer seferge çıkqanımda vatanımda mutevettin bolğanda Müselmanlarge zekât berip menfa'at yetküzedürmen. Eger sevdâ-gerlikni terk kılsam zekâtın şevâbıdın mahrum qaladurmen. Ey müridler! İştmediñler mü kim Peyğamber – 'aleyhi's-selâm- mescid-i mübârekde oturup irdiler. Bir ne çend şahâbeler kirip kildiler, yığlap arz kıldılar kim “Yâ Resûl'l-lâh! Ağniyâlar zekâtın şevâbını tapadurlar, bizler [4] bizler¹²ge nâ-murâd birgeli hiç nemersemiz yok.” dip yığladılar. Hazret-i Resûl -'aleyhi's-selâm- didiler ki “Ey şahâbeler! Her küni ba'd-ez-bâmdâd otuz üç merâtibe [subhâna'l-lâh]¹³, otuz üç merâtibe [elḥamdu li'l-lâh]¹⁴, otuz üç merâtibe [Allâhu ekber]¹⁵,

⁸ Manası: Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

⁹ Köşeli parantez içindeki numaralar asıl metnin sayfa numaralarını göstermektedir.

¹⁰ Manası: Selam onun üzerine olsun.

¹¹ Manası: Allah ona salat ve selam etsin.

¹² Sayfanın başında tekrar edilmiştir.

¹³ Manası: Allah bütün kusurlardan münezzehdir.

¹⁴ Manası: Allah'a hamd olsun.

¹⁵ Manası: Allah en büyüktür.

bir merâtibe [*lâ ilâhe illa 'l-lâhu vaḥdehü lâ-şerikeleh lehu 'l-mulku ve lehu 'l-ḥamdu ve huve 'alâ kulli şey 'in kadîr*]¹⁶ diseñler, zek^vât birgeniñ şevâbı tapadur.” didiler. Bu nâ-murâd şaḥâbeler hoş-ḥâl ḥurrem bolup ba^c d-ez-bâmdâd çendân oқudılar. Mezkûr aḡniyâlar iştip olar hem oқudılar. Yine nâ-murâd şaḥâbeler, Ḥazret-i Resûl-i Ekrem’niñ kaşlarığa kirip yıḡlap [5] didiler ki “Yâ Resûlu’llâh! Zer-dâr şaḥâbeler hem zek^vâtıñ şevâbını tapadur, hem biz oқuydurğan du‘ânıñ şevâbını hem tapadurlar. Ḥazret-i Resûlu’llâh -şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem- didiler ki “Ey şaḥâbeler! [*zâlike faḡlu 'l-lâhi yu 'tîhi men yeşâ'...*]¹⁷. Ḥudâ-yı Te‘âlâ zek^vâtıñ şevâbı ḥ^vahlağan kişige beredür. Men қаydaḡ aytay.” dip cevâb berdiler. Pes ma‘lûm boldı ki “Ey müridler! zek^vâtıñ tola şevâbı bar iken şunge sevdâ-gerlikni terk kılmadım.” dip cevâb berdiler. Ammâ Ḥoca Ebû Nasr Semânî bir keçede Qur‘ân’ı ber-temâm kılar idi. Beş merâtibe tahâret kılar idi. Otuz ikki rek‘at namâz oқur irdi. Her rek‘atge Sûre-i Yâsîn’ni zam kılar irdi. Mezkûr her keçede kıladurğan tâ‘atları¹⁸ [6] tâ‘atları /u/¹⁹şbu irdi. Bir küni Ḥoca Ebû Nasr Semânî seferge barışını iḡtiyâr kıldı. Bir keçe yatıp tüş kördiler kim Ḥazret-i Resûl -‘aleyhi’s-selâm- didiler ki “Ey Ḥoca Ebû Nasr Semânî! Ḥazır seferniñ vaḡti imes. Vaḡt-i seferde özüm ḥaber berürmen.” dip ḡayb boldılar. Ḥoca Ebû Nasr Semânî, yene bir küni tüş kördiler ki Peyḡamber -‘aleyhi’s-selâm- didiler ki “Ey ḥoca! Vaḡt-i sefer imdi bolupdur. Türkistan tarafige sefer kılgıl. Mezkûr Türkistan’da Ḥudâ-yı Te‘âlâ’niñ bir nîk-baḡt bendesi bar. Miñ sa‘âdet-mend ümmetim ammâ kāfir şüretide mubârek ism-i şerîfleri Ḥazret-i Sultân-ı Satuḡ Buḡra Ḥân dirler. Çenânçe men mi‘râcğa çıkkan keçesi ‘arşniñ tübide bir taḡt kördüm. Töpeside şol ümmetimiñ rûḡını kördüm. [7] Seniñ rûḡıñ şol ümmetimiñ rûḡığa imânıñ ve Qur‘ân’ı örgetip olturadur. Birâderim Cebra‘îl -‘aleyhi’s-selâm-dın sordum. Ḥazret-i Cebra‘îl -‘aleyhi’s-selâm- aytılar ki “Yâ Resûlu’llâh! Qur‘ân örgetip olturğan rûḡ barıp ol rûḡını Müselmân kılgandıñ keyin Türkistan diyârınıñ²⁰ ḡalklarını /u/şbu rûḡ Müselmân kıladur. Tola ḡalklarını imânğa müşerref kıladur.” dip beşâret berdiler. Ḥoca Ebû Nasr Semânî hoş vaḡt bolup zevḡleri ḡâlip kelip Ḥudâ-yı Te‘âlâ’ğa bisyâr şükrler kılıp ḡâce-i kevneyn ol Resûlu’s-saḡaleyn Ḥazret-i Resûl-i Ḥudâ’ğa durûd bî-nihâyet iyberip altı yıl riyâzet tartıp Ḥazret-i Peyḡamber -‘aleyhi’s-selâm-niñ rûḡlarıñ meded tafip künde bir mertebe [8] mulâkat bolup turar irdi. Bir küni Ḥazret-i Ḥoca Ebû Nasr Semânî Ḥazret-i Sultân Satuḡ Buḡra Ḥân Ğâzî ‘âlem-i ‘ulvîdin ‘âlem-i dâniğa vücûdğa kildiler mükün, istep barsam mükün.” dip olturup irdiler. Şol zemân közlerini uyḡu ilti. Tüşleride Ḥazret-i Resûlu’llâh’ı kördiler. Ḥazret-i Resûlu’llâh aytılar ki “Ey ḥoca! Ḳopḡıl. Ol şeh-bâz vücûdğa kildi. İstep barḡıl.” dip beşâret berdiler kim şol zemân Ḥoca Ebû Nasr Semânî bisyâr hoş vaḡt bolup uyḡandılar. Ḥoca Ebu’l-Fettâḡ’ı hem-râḡ kılıp Türkistan tarafige sefer kıldılar. Şehr-be-şehr yürüp “Ḥazret-i Sultân Satuḡ Buḡra Ḥân Ğâzî aḡlıḡ kişi bar mu?” dip Andicân’ğa kildiler. Anda bir kimerse “Kâşḡar töresini bir oḡlı bar, [9] aḡı Ḥazret-i Sultân Satuḡ Buḡra Ḥân. Ammâ kiçikdür seniñ suâliñe cevâb beralmas.” didi. Ḥoca Ebû Nasr Semânî aytılar ki “Anıñ kiçikliḡi birlen işim yoḡ, özi birlen işim bar.” dip Kâşḡar’ge revân boldılar. Neçe kündin keyin Kâşḡar’ge kildiler. Ḥazret-i Sultân’ı tafip aytadurğan sözlerini aytıp kıladurğan naşihatlarını kılıp imânğa müşerref kıldılar. Sözniñ beyânı Ḥazret-i Sultân Satuḡ Buḡra Ḥân Ğâzî’niñ tezkiyelerini zikr kıladur. Çenânçe Ḥazret-i Ḥoca Ebû Nasr Semânî’niñ yetmiş yıl kılgan ḡâ‘atıñ sebebiden ḡalâletdeki insânlarıñ imânğa müşerref kılışınıñ sebebi oldur ki [10] Ḥudâ-yı Te‘âlâ’niñ dergâhıda bir kişini Müselmân kılgandıñ uluḡ ‘ibâdet yoḡtur. Ḥazret-i Ḥoca Ebû Nasr Semânî ne çende yıllar ḡâ‘at ‘ibâdet kılıp murâd-ı maḡşûdlarığa yettiler. Ḥudâ’niñ bendelerini imânğa müşerref kıldılar. Çenânçe Ḥazret-i Ḥoca Ḥazret-i Sultân Satuḡ Buḡra Ḥân Ğâzî’ğa

¹⁶ Manası: Allah’tan başka ilah yoktur. O tektir ve ortaḡı yoktur. Mülk onundur ve şükür onadır. O her şeye kadir olup her şeye gücü yeter.

¹⁷ Cuma Suresi’nin 4. ayetinin baş kısmıdır. Ayetin tamamı şudur: [*zâlike faḡlu 'l-lâhi yu 'tîhi men yeşâ', vallâhu zu 'l-faḡli 'l-‘azîm*]. Metindeki bölümün manası: *Bu, Allah’ın lutfudur. Onu dilediḡine verir /.../* (Yazır 2000).

¹⁸ Kelime 6. sayfanın başında tekrar yazılmıştır.

¹⁹ “/” işareti metinde olmayıp tarafımızca eklenen ek, kelime vb. dil birimlerini göstermektedir.

²⁰ Metinde “diyârınıñ” şeklinde yazılmıştır. Sehven yazıldığı düşünölmektedir.

mulâkat bolğandın keyin on ikki yıl Hudâ'nın 'ibâdetige meşgûl boldı. Hazret-i pâdişahın terbiyet kılıp kemâliğa yetkürdiler. Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî seksen yıl kördiler. Allâh'ğa 'ibâdet kıldılar. Keçe kündüz 'ömrini namâz, rûze bilen ötkerdi. Yene miñ kişini Müselmân kıldılar, yetmiş kişini terbiyet [11] kemâliğa yetkürdiler. Ellig kişini oğutup 'âlim kıldı. Özleri hemme 'ömrlerini Hudâ-yı Te'âlâ'nın tâ'at 'ibâdetige meşgûl irdi. Özleri [*mutahhar-ı şâhibu't- tarîku'l- imâm 'ale't-tahkîku's-şeyhu's-şefîk kâtil-i zındîk ve fi'l-gâr*]²¹. Ya'ni Hazret-i Ebü Bekri's- Şiddîk -raziya'l-lahu anh-²²dın terbiyet tafip irdi. Özleri Üveys bolğan irdi. Hazret-i Ya'kûb Peyğamber'nin yaşlarını yaşadılar. “Ey dervişler! Âgâh bolgıl kim könlünü bülen tutgıl kim Hudâ'nın tarafige kibr tekebbür kılmagıl! Kibr perde bolup Allâh -Haq Subhânehu ve Te'âlâ-²³ni cemâlidin bî-naşib sırr-ı esrârıdın maħrûm qaladursen. İctihâd kılğıl kim bu ferddin yırâk bolup Hudâ'nın cemâlini körgeysen.” Naql kılıpdurlar kim [12] Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî'nin beytleri Medîne'de irdi. Hazret-i Peyğamber -'aleyhi's-selâm-dın beşâret tafip mezkûr Kâşkar tarafige revân boldılar. 'Âlem-i ma'nide Üveys bolup büzüglernin rûhlarını başlap kildiler. Bezâhir²⁴ yetmiş ten Üveys büzüglernin hem-râh kildiler. Hiç qaysıları Hoca Ebü Naşr Semânî'ğa qol bergen imes irdi. Ammâ tarîkatge lâzım kiledürğan nemerselerni örgetür irdiler. Bu yetmiş kişiniñ arasından Hazret-i Şeyh Necmeddîn 'Attâr tolarak Hoca Ebü Naşr Semânî'din terbiyet-i dîn tafip irdiler. Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî bu yetmiş kişi bilen murâfa'atçilik kılıp Kâşkar tarafige kilip Hazret-i [13] Hazret²⁵-i Sulţân Satuk Buğra Hân'ni tafip murâdlarığa yettiler. Ammâ ma'lûm bolsun kim “Ey dervişler! Bir küni Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî, mürîdler birlen olturup irdiler. Bir kimerse kirip kildi. Ayttilar ki “Ey Hoca Ebü Naşr Semânî! Her ikila 'âlemde devletge müşerref kılıp kûtblik mertebesini beredür.” dip haber berdiler. Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî yığlap didiler ki “Ey Bârî-Hudâ, yâ fâk-ı ferverdîgâr! Bu güneh-kâr bendeñni ne lâyıqı bar ki kûtblik libâsını kiyse, çünki meniñ bu bedenim yüz miñ güneh birle âlüde.” dip ferîşân boldılar. Kulaqlarığa âvâz kiledürki “Ey Hoca Ebü Naşr Semânî! Hudâ'nın rahmetidin bir çatresi yüz miñ günehğa âlüde bolğan [14] tenge tüşseler fâk boladur. Ol teni ki dâyim Hudâ'nın bendeçiligide bolsa neçükdin kûtblik yaraşmasun?” dip âvâz kiledür. Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî, bu âvâznı iştip hoş-ğâl hürrem bolup gûsl tahâret kılıp ikki rek'at namâz oğup ba'd-ez-kible rûy olturup irdiler. Ne çend buzruglar hâzır boldılar. Kûtblik libâsını Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî'ğa keydürüp fâtiħâ oğup kûtblik maķâmıda olturğuzup qoyup ğayb boldılar. Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî öyleridin taşqarı çıqıp irdi. Hazret-i Hoca Şeyh Necmeddîn 'Attâr qopup ayttilar ki [15] “Ey büzürg-vâr! 'Âlem-i kûtb bolğanları mübârek bolsun.” didi. Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî ayttilar ki “Ey Necmeddîn 'Attâr! Meniñ²⁶ kûtb bolğanımnı qaydın pildiñiz?” didiler. Şeyh ayttilar ki “Ey büzürg-vâr! Sizler kûtblik libâsını keygende men öyde irdim.” didiler. Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî yette yarım yıl kûtb boldılar. Ehl-i 'âlemniñ hiç qaysılarığa qoşulmay ğüşe-nişinler boldı. 'Ömrlerini ötkediler. Ammâ ma'lûm bolsun kim Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî olturup idiler. Eşikdin bir kimerse kirip kildi. “Esselâmu 'aleykum yâ buzr u [16] 'âlim!²⁷ Mendürmen Hazret-i kabzu'l-ervâh. Sizdeki âmânetge kildim. Âmânetniñ igesige tafşuray.” Hazret-i Hoca Ebü Naşr Semânî ayttilar ki “Ey 'Azrâ'il! Neme ta'addî kılasız? Hudâ'nın emri birlen kelgen kabzu'l-ervâh evliyâ'u'l-lâhniñ qaşığı kelgende mundağ ta'addî kılmaydur. Anıñ üçün kim evliyâ'u'l-lâhlar Hudâ'nın cemâlini taleb kılıpdurlar. Ten birlen işi yoğ. Men köz tutup irdim, hüş kilipdürsiz, âmânetni alğalı meşgûl boluñ.” dip cân bi-hağ(k) teslim kıldı. [...kâlû innâ li'l-lâhi ve innâ ileyhi

²¹ Manası: Kendileri temiz tarikat yolunun imamı, mağara dostu, zındıkların katili, müşfik şeyh [Ebu Bekri's-Şiddîk].

²² Manası: Allah ondan razı olsun.

²³ Manası: Şanı yüce, her türlü eksiklikten münezze olan Allah.

²⁴ Kelimedeki “zâhir” kelimesi (ظ) ile yazılması gerekirken sehven (ض) harfi ile yazılmıştır.

²⁵ Sayfanın başında tekrar yazılmıştır.

²⁶ Metinde “miñ” şeklinde yazılmıştır. Sehven bu şekilde yazıldığı düşünülmektedir.

²⁷ “yâ buzr u 'âlim. Manası: ey bilgin ve âlim!”

râci'ün]²⁸ dip andın keyin futlarını uzun su/nup/ [17] uzun sunup²⁹ yattılar. Bir hizmet-kârları kirip baqsalar Hzret-i Hoca Ebû Nasr Semâni yüzlerini kıbleğe kılıp futlarını uzun sunup uzalıp yatıpdur. Bu hizmet-kârlar hayrân kaldılar. “Hiç vaktide mundağ futlarını uzun sunup yatқан imes irdi. Hiç vaktide mundağ bi-edebâne yatқан imes irdi.” dip bir faşl tevkiif kılıp baqsalar Hzret-i Hoca Ebû Nasr Semâni ‘âlem-i fânidin ‘âlem-i bâkığa sefer kılıpdur. Bu hizmet-kârlarğa bir gülğule-i ‘azim feydâ boldılar. Oğlanları Ebu'l-Fettâh'ğa Hzret- i Sultân Satuk Buğra Hân'ğa [18] Gâzi'ğa haber kıldılar. Hzret-i Sultân cemî' yârânlar bilen kelip gülğule kıldılar. Bir müridleri “Ya Hzret-i Sultân ve ey pâdişâh-ı ‘âl-i câh! Mezkûr Hzret-i Hoca Ebû Nasr Semâni kim gısl kıladur?” dip aydılar. Hzret-i Sultân Satuk Buğra Hân Gâzi ayttılar ki “Bu zât-ı şerif³⁰ özleri biledür, özleridin sormak lâzımdur.” dip Hzret-i Sultân Satuk Buğra Hân Gâzi -rahmetu'l-lâhi ‘aleyh-³¹ mezkûr ne çend meşâyıhlar kirip su'âl kıldılar kim “Ey büzürg-vâr! ‘Âlim özlerini kim gısl kıladur demek.” Hemân sineleridin âvâz kildi ki [19] “Hzret- i Sultân birlen Şeyh Necmeddin, ferzendim Ebu'l-Fettâh yusunlar.” demek birlen Hzret-i Sultân hem köp hursende boldılar. Çenânçe Hzret-i Sultân Satuk Buğra Hân Gâzi birlen Şeyh Necmeddin ‘Aṭṭâr ikülen yudılar. Hzret-i Hoca Ebu'l-Fettâh su koyup berdiler. Mezkûr üçülen ba'd- ez-gısl tekfin techizdin keyin bu ‘azizniñ mürdelerini çenâzğa salıp hemme halklar köterip namâzge/h/ğa alıp kıldılar. ‘Avâmu'n-nâsdın olan yette miñ ve dervişlerdin miñ kişi namâzğa turdılar ba'd-ez-namâz Ârtuş Meşhed digen kentede defn kıldılar. Bu ‘aziz ‘âlim [20] ‘âlem-i fânidin ‘âlem-i bâkığa barganlarında târihğa üç yüz ellig irdi. Mezkûr Hzret-i Hoca Ebû Nasr Semâni defn kılgan keçesi gâzilerdin bir gâzi tüşseler Hzret-i Hoca Ebû Nasr Semâni aq argumak atğa minipdür aq destâr başığa keyipdür. Aq câme üstige keyipdür. Mezkûr Hzret-i Hoca Ebû Nasr Semâni hayatlık vaktide gâzâtğa çıksalar şundağ çıkar irdi. Bu gâzi sordılar kim “Yâ büzürg-vâr-ı ‘âlem! Allâh -Haq Subhânehu ve Te'âlâ- sizge nime ‘atâ kıldı?” didiler. Hzret- i Hoca Ebû Nasr Semâni [21] didiler ki “Allâh -Haq Subhânehu ve Te'âlâ- ‘âlâ-yı ‘illiyinde bir cây berdi.” didiler. Bu gâzi ayttılar kim “Yâ büzürg-vâr! ‘Âlem-i âhîretde Hudâ-yı Te'âlâ neme berdi?” didiler. Hzret-i Hoca Ebû Nasr Semâni didiler ki “Âhîretde Allâh -Haq Subhânehu ve Te'âlâ- Kerbelâ şehidleriniñ mertebelerini berdi. Ey gâzi! Men ilgeri ötken gâzileriñ tarıkasıda gâzât kılgan sebebdin Allâhu Te'âlâ /u/şbu devlet-i ‘azimni -Hudâ-yı tebâreke ve Te'âlâ-³² menge berdi. Sen hem ey gâzi! Meniñ tarıkimde ceñ kılsañ Allâh -Haq Subhânehu ve Te'âlâ- senge hem /u/şbu devletni Hudâ-yı Te'âlâ beredür. [22] Ve yene ayttı ki “Ey gâzi! Meniñ müridlerimğa aytıl, gâzât kılsun, gâzâtıñ fi-sebîli'l-lâh³³ üçün kılsun. Çünkü fi-sebîli'l-lâh gâzâtda on evliyâu'l-lâh³⁴niñ mertebesige bardur. İlahî! /U/şbu gâzileriñ haqqı hürmetidin cemî' güneh-kârlarınıñ günehni mağfîret kılıp kıyâmet küni cemâlinge müşref kılgaysen. [*Âmîn bi-hürmeti yâ seyyide'l-mürselîn, va'l-lâhu a'lem bi's-şavâb ve ileyh. Temmet temâm*]³⁵.

²⁸ Bakara Suresi, 156. ayetinin son kısmıdır. Ayetin tamamı şudur: [*ellezîne izâ eşâbethum müşîbetun kâlû innâ li'l-lâhi ve innâ ileyhi râci'ün*]. Metindeki bölümün manası: [.../ Biz Allah'ın kullarıyız ve biz ona döneceğiz, derler (Yazır 2000).

²⁹ Kelime, sayfa başında tekrar yazılmıştır.

³⁰ Kelime satır başında tekrar yazılmıştır.

³¹ Manası: Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

³² Manası: Aziz ve yüce olan Allah.

³³ Manası: Allah için, Allah yolunda.

³⁴ Manası: Allah dostu.

³⁵ Manası: Peygamberlerin seyyidi (önderi) olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hürmetine âmin. En doğrusunu en iyi Allah bilir. Tamam oldu.

3.2. Orijinal Metin

وواج برورایدی ابا بو عزیز فضیلت ده علم آداب ده مشا
ق سوز آئیندا علم فضا بر علم باطنیدا شریعت نینک چکلم لارینی سکر
قیلور ایردی مذکور بو عالم غو جو دفعه کلیب حتی که ممت ابو غو
بج بر سوز شریعت دین تاشقوری ایمنس ایردی ابا بو عزیز لایسا
ایق مرتبه سیکه تیمکان جالنده رهبول اکرم صلی الله علیه وسلم
نینک سببت لاریدین قیلای دیبب بو عزیز نسودا کر چلیک قیلور
ایردی او ز که سوادا کر لار که او خسته نفس نینک کو بیغ کر دیب
سودا کر چلیک قبلما س ایردی بلکه فل تاقیب خدا نینک منبده
لارینه زکوة برای زکوة نینک شو ایردین بحسروم قالمای دیبب
سودا کر چلیک قیلور ایردی بر کون مرید لاری سئوال قیلدی لار که

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
فصل داستان سکنجی بابا خوص الو نصر سبانی نینک
کیره لارینی بیان قیلادور لار بو لارده خدا نینک نوری
ظاہر تورار ایردی قرآن فی بسیار اوبدان او قور
ایردی بادشایق نینک سلطنتی نجب بخشی سلور
ایردی حضرت رسول عالی سلم نینک شریعت لار

بیز لار که نامراد بر کالی بوخ فرسده مزبورق دیبب بیلادی لار حضرت
رسول عالی سلم دیدی لار که ای صحابه لار هر کونی بود از بانو
او توز اوچ مراتبه سبحان الله او توز اوچ مراتبه اکیه صد او
ز اوچ مراتبه الله اکبر بر مراتبه لا اله الا الله
وحدہ لا شریک له له الملك وله
الحمد وهو علی کل شیء قدیر دیسانکلا
زکوة برکان نینک شو ابی تهادور دیدی لار بو نامراد صحابه
لار خوشحال خرم بولوب بود از بانو چندمان او قودی لار
مذکور اغنیا لار اکتیب اولار هم او قودی لار نینه نامراد
صحابه لار حضرت رسول اکرم نینک قاشلار بو کر غیلاب

ای بیز کوار شو بو دنیا لاری توروب سودا کر چلیک قیلدلم
بولما سو حضرت خوص الو نصر سبانی دیدی لار که ای مرید لار خوب
اینگلار من عقلم غه کلکا نینک بولوزی بیغامبر عالی سلم نینک
بست لارینی ترک قیلشنی خوه لاما س من دیگر سفر که چنانمده
وطنیمو متوطن بولغازده بولما لار که زکوة بر دیبب منفعت نینک
دور من اگر سودا کر لیک ف ترک قیلیم زکوة نینک شو ایردین
چردم قالدور من ای مرید لار استیجا دینکلا مومک بیغامبر
عالی سلم مسجد مبارک دده اولتوروب ایردی لار بر
صحابه لار کسریب کسیدی لار غیلاب عرف قیلدی
کم یا رسول الله اغنیا لار زکوة نینک شو ابی تهادور لار بر

دیدي لارکه يار رسول الله زردار صحابه لار بيم زکوة نينک ثوابي
 تهادور بيم بنوا توويد و رغان دوغاً نينک ثوابي بيم تهادور لار
 حضرت رسول الله صلي الله عليه وسلم و بيم دیدي لارکه ای صحابه
 ذَالِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ خدای تعالی
 زکوة نينک ثوابي خوالاغان کشتي که بيم ادر و من قيداغ
 ايتاي ديب جواب بردي لار بيم معلوم بولدي که ای مریدان
 کوة نينک تولاشوابي بارايگان شونکاسودا که لیک فی ترک
 قیامادیم ديب جواب بردي لار و ما خوبه ابو نصر سامانی
 بر که ده تمرآن فی بر تمام قیلور ایدی بيم بر اتمه طهارت قیلور
 ایدی اولوز ایسی رکعت نماز او فور ایدی بر رکعتکه سورس
 فی خم قیلور ایدی مذکور هر که ده قیلاد و رغان طاعت لاری

طاعت لاری شو ایدی بر کونی خوبه ابو نصر سامانی سفر که
 بار بيش نی اختیار قیلدی بر کچو یا تیب توش کوردیلار که حضرت
 رسول الله صلي الله عليه وسلم دیدي لارکه ای خوبه ابو نصر سامانی حایفه
 سفر نينک وقتی اکسس وقتی سفرده او زوم خبر بر و من بيم
 غایب بولدی لار خوبه ابو نصر سامانی نيم بر کونی توش کوردی لارکه
 بیغایبه علی السیلام دیدي لارکه ای خوبه وقتی سفر ایدي لار
 دورتر کستان طرفیکه سفر قیلغل مذکور ترک نده خدای
 تعالی نينک بر نينک بخت بنده بيم بار نينک بیغایه کتمند اتم اما
 کافر صورتیدر امارک اتم شرفی لاری حضرت سلطان ستوق
 بو اخان در لار چنانچه من معراج جمعاً حقیقاً کچ بيم عرش نينک
 تو بیده بر تخت کوردوم تو بيم سیده شوال اتم فی روحی کوردوم

سینک روحونک شوال اتم نينک روحی ایمان فی و قرآن
 فی اور کاتب اولتور ادر و بر ادر بيم جبرائیل علی السیلام دین
 سوروم حضرت جبرائیل علی السیلام ایتلار که یار رسول الله قرآن
 اور کاتب اولتور رغان روح بار بيم اول روح فی مسلم
 قیلان دین کین ترک عباد یار بيم نينک خلق لار بيم شوروچ سلیمان
 قیلادور تولخلق لار بيم ایمان غه مشرق قیلادور ديب بشارت
 بردي لار خوبه ابو نصر سامانی خوش وقت بولوب زوق
 لاری غالب کلب خدای تعالی غه بيم ارشک لار قیلوب
 خوبه کونین اول رسول الشقلین حضرت رسول خدا غه دور و
 بنه ایت ابيار بيم التمل ریاضت تار بيم حضرت پینا
 مبر علی السیلام نينک روح لار بيم مدد تافیب کوند بيم شوق

ملاقات بولوب تور ایدی بر کونی حضرت خوبه ابو نصر سامانی حضرت
 سلطان ستوق بفر اخان غازی عالم علوی دین عالم ضلانی غم
 وجود غه کلدی لار کون ایستاب بار بيم ماکون ديب
 اولتور ب ایدی لار شولزغان کوز لار بيم او مقولبتی توشلا
 حضرت رسول الله کوردی لار حضرت رسول الله ایتلار که ای خوبه
 فو سقیل اول شهباز وجود بيم کبلدی استاب بار بيم ديب
 رت بردي لار که شولزغان خوبه ابو نصر سامانی بسیار خوش
 وقت بولوب او بیغاندی لار خوبه ابو لغتاج فی همراه قیلوب
 ترک شاطرفیکه سفر قیلدی لار شهر شهباز و ب حضرت سلطان
 ستوق بفر اخان غازی اطلیغ کشتی بار مود بيم اندیچ
 کسیددی لار آنده بکر سیم کاشق تور ایدی فی براوغلی بار

خدای تعالی نینک در کاهید ابر کشی فی مسلمان قبلغان
 دین اولوغ عبادت یوقم تور حضرت خوجه ابونصر ساهمانی
 نچنده میل لار طاعت عبادت قیلدب مراد مقصود لار یوز تیبی لار
 خد اینک بنده لارینی ایمان فدمشرف قیلدی لار چنانچ
 حضرت خوجه حضرت سلطان سئوق بغراخان غازی غم عطا
 بولغان دین کین اول ایگیل خد اینک عبادت سئوق بولدی
 حضرت پادشاهی تربیت قیلدب کما یوز تیبی کوردی لار حضرت
 خوجه ابونصر ساهمانی مسک سئو کوردی لار اهد غم عبادت
 قیلدی لار کچ کونوز عمر شی نماز روزه سئل او تمکار دی
 نینه مینک کشی فی مسلمان قیلدی لار تمیش کشی فی تربیت

اطعی حضرت سلطان سئوق بغراخان انا کچیک دور سینک
 سوا اینک غم جواب برالماس دیدی خوجه ابونصر ساهمانی
 استیلا که اینک کچیک لیکی برلان انیم یوق اوزی برلان
 ایشیم بار ویب کاشقر که روان بولدی لار کچ کونوز کین
 کاشقر که سئلدی لار حضرت سلطان فی تانفب
 ایتادورغان سوز لارینی ایتب قیلدورغان نغمت لارینی
 قیلدب کمال غم مشرف قیلدی لار سوز نینک بیانی حضرت
 سلطان سئوق بغراخان غازی نینک تذکیر لارینی
 ذکر قیلدور چنانچ حضرت خوجه ابونصر ساهمانی نینک
 میل قبلغان طاعت نینک سیسی دین ضلالت کئی است
 لارنی ایمان غم مشرف قیلش نینک سیسی اولدور که

حضرت خوجه ابونصر ساهمانی نینک بیت لاری مدینه ده ایردی
 حضرت بهغاسیر علی السیلام عدین بشارت تانفب کند
 رکاشقر طرفیده روان بولدی لار عالمی معینه او اولد
 بزرک لار نینک روح لارینی باشلاب کیلدی لار بهغاسیر
 یتیمس تن او یس بزرک لار نینک همراه کیلدی لاریچ
 قایسی لاری خوجه ابونصر ساهمانی غم قول برکان ایس ایردی
 انا طرقت که لازم کیلدورغان نمر سید لارنی اور کاتولای
 لار بو تمیش کشی نینک آراسیدین حضرت شیخ جهمدین
 عطا تولا راق خوجه ابونصر ساهمانی دین تربیت دین
 تانفب ایردی لار حضرت خوجه ابونصر ساهمانی بو تمیش کشی
 ایسلان مرافعت جلیک قیلدب کاشقر طرفیده کیلدب حضرت

کما یوز تیبی کوردی لار ایلیک کشی فی او قوتوب عالم قیلدی
 اوز لاری ته عمر لارینی خدای تعالی نینک طاعت عبادت سئل
 مشغول ایردی اوز لاری مطهری صاحب الطریق الامام
 علی الحقیق شیخ الشیفق قاتل ذذیق و فی الفارغنی حضرت
 ابو بکر الصدیق رضی الله عنه دین تربیت تانفب ایردی
 اوز لاری او یس بولغان ایردی حضرت یعقوب بهغاسیر
 یا شلارینی یا شاد میلارای درویش لار آکا بولغیل کم کونک
 نکنی بلند تو بول کم خد اینک طرفیده کبر تکبر قبلما عیل کبر بهره
 بولو ایتدی حتی سبحانه و تعالی نینک جمالیدین بی نصیب سئل
 دین خرم قالدورس اجتهاد قیلدب کم بو فرد دین سراق
 بولوب خد اینک جمالینی کور کایس ن قول قیلدب مور لار کم

حضرت سلطان بستوق ابو انخان في تافيب مراد لار
 يعنيتي لارا فاعلمو بولوسونم اي درونيش لار بركوني صف
 ت خوبه ابو نصر سباماني مريد لار بر لار اولتوروب اير
 لار بر بركم سهر كريب كيدلي ايتي لار كه اي خوبه ابو نصر سباماني
 هر اي لار عالم ده دولت كه مشرف قيليب قطب ليك كريب
 سبي لار اور ديب خبر بركي لار حضرت خوبه ابو نصر سباماني
 ماني بغلاب ديد لار كه اي باره خدا يافاك فرور و سكا
 بوكنه كار بنديك في نه لاي سقي باره كه قطب ليك لبا سبي غ كريب
 چونك منيك بو بد نيم بوز منيك كنه بر له اوده ديب فر شيان
 بولدي لار قولاق لار نغ او آواز كيدلار و ر كه اي خوبه ابو نصر سباماني
 ماني خرد انبكا رجهتدين بر قط سبي بوز منيك كنه غ اوده بولغا

تن كه تو شب لار فاك بولاد و ر اول تني كه دايم خدا نيك
 بنده چليكيد بولوسه بچوك دين قطب ليك بر انما سون ديب
 آواز كيدلار و حضرت خوبه ابو نصر سباماني بو آوازي آتوب
 خوشحال خرم بولوب غسل طهارت قناب ايكي ركعت نماز
 او قوب بعد از قبله روي اولتوروب ايردي لار بنجند
 روكن لار جافير بولدي لار قطب ليك لبا سبي غ حضرت خوبه
 ابو نصر سباماني غ كيدلار و روب فاجا او قوب قطب ليك
 مقاميده اولتوروب قيوب غايب بولدي لار حضرت
 خوبه ابو نصر سباماني اويلار يدين تاشقري جعب ايردي
 حضرت خوبه شيخ محمد بن عطار قيوب ايتلار كه

اي بزرگوار شوچ دنيا لاري توروب سوداگر چليك قيللايه
 بولغا و حضرت خوبه ابو نصر سباماني ديد لار كه اي مريد لار خوب
 ايتكلار من عقلمه كلما نيك بولوزي هغامبر عليا سباماني
 هست لاريني ترك قيلشني خوه لاما من ديگر سفر كه چقانمده
 و طينمده متوطن بولغا زده سباماني لار كه زكوة بر سبب منفعت نيكولار
 دور من اكر سوداگر ليك في ترك قيليب م زكوة نيك شو ايردين
 چر و م قاللور من اي مريد لار ايتجا دنيكلار كوم سببغا سبر
 عليا سلام مسجد مبارك ده اولتوروب ايردي لار بنجند
 صحابه لار كريب كيدلي لار بغلاب عرف قيلديله
 كم يار هول الله اغنيا لار زكوة نيك شو ابني تها دور لار بر لار

عالم مندور من حضرت قابض الارواح سهر و كل امانت
 كه كسيديم امانت نيك ايكاسي كه تافشوراي حضرت
 خوبه ابو نصر سباماني ايتي لار كه اي عضر اسئل نغ تعدي قيلديز
 خدا نيك امري بر لان كلما ن قابض الارواح اوليا الله
 نيك قاشغه كلما نده موند اغ تعدي قيلماي دور انيك
 او چونك اوليا الله لار خدا نيك مجالني طلب قيلديز
 تن بر لان ايشني بوق من كوز تو توب ايرديم خوشش
 كليب دور سهر امانت في الغالي مشغول بولونك ديب
 جان بحق تسليم قيلدي قالوا ناه و انا ليه
 راجعون ديب اندين كين خوتلاريني اوزون هو

غازی غه خبیره قیلدی لار حضرت سلطان جمیع بایان
 لاریسلان کلیب غلغله قیلدی لار بربریدلاری یا حضر
 ت سلطان وای پادشاه ایچا مندی کور حضرت خوجه ابو
 نصر سیهانی کم غسبل قیلادور دیب ایدی لار حضرت
 سلطان استوق بوخان غازی استیلا رکوزات شریف
 شریف اوزلاری بیلادور اوزلاری دین سهرقاق لازیم
 دور دیب حضرت سلطان استوق بوخان غازی
 رحمتہ احد علیہ مندی کور پنجدت اینج لار کریب
 سؤال قیلدی لار کم ای بزرگوار عالم اوزلاری کم غسبل
 دور دیماک ایمان کینه لاری دین آواز کیلدی که

اوزون سولوب یاتی لار بر خیز متکار لاری کریب
 باقیسه لار حضرت خوجه ابونصر سیهانی یوزلارینی قبله قیل
 فوت لارینی اوزون سولوب اوزالیب یاتیدور بوخیز
 متکار لار حیران قالدی لار بیج وقتی ده مونداغ قوتلارینی
 اوزون سولوب یاتقان ایمس ایردی بیج وقتی ده موند
 نذاغ بی اوبانه یاتقان ایمس ایردی دیب بر فصل
 توقن قیل باقیسه لار حضرت خوجه ابونصر سیهانی
 عالمی فانی دین عالم باقیسه سیر قیل دور بوخیزمت
 کار لار غه بر غلغله عظیم قیلدی لار اوغلانلاری بو
 لغتاج غه حضرت سلطان استوق بوخان غا

عالمی فانی دین عالم باقی غه بارغان لاریده تاریخچه اوج
 یوز ایملک ایردی مذکور حضرت خوجه ابونصر سیهانی
 نی دفن فیلیغان کچه سی غازی لار دین بر غازی
 توشیه لار حضرت خوجه ابونصر سیهانی آق آرغوما
 ق اطفومینب دور آق دستار باشیه کیب دور
 اق جامنه اوستیکه کیب دور مذکور حضرت
 خوجه ابونصر سیهانی حیات بق وقتیداغذاتغه
 حقیقه لار شونداغ چقار ایردی بو غازی سورد لار کم
 یا بزرگوار عالم احد حق سبحانہ و تعالی سیر کر نعه عطا
 قیلدی دیدی لار حضرت خوجه ابونصر سیهانی

حضرت سلطان برلان شیخ مجیدی فرزندیم بو لغتاج کور
 لار دیماک برلان حضرت سلطان هم کوب فرسند بولدی لار
 چنانچ حضرت سلطان استوق بوخان غازی برلان
 شیخ مجیدی عطار اکیولان یودی لار حضرت خوجه ابونصر
 ج کور قیوب بردی لار مذکور او چولابو لار غسبل تکین
 تجهد دین کین بوغیز نرنیک مرده لارینی چنانغ سیهانی
 هم خلق لار کور تاریخ نماز کاغذ الیب کیلدی لار
 عوام الناس دین اولن تیه منک دور ویشس لار دین
 منک کشی نمازغه تور دی لار بعد از نماز آرتوش
 مشهد دیماک کنته ده دفن قیلدی لار بوغیز نرنیک عالم

وینہ ایستکہ ای غازی مینک مرید لاریم غم استیغل غذا
ت قیلہسون غذا تنی فی سبیل اللہ او چون
قیلبسون چونکہ فی سبیل اللہ غذا تده اون اولیا اللہ
تینک مرتبہ سیکد بار دور المہی شہر غازی لارینک
حقی حرمتدین جمیع کتہ کار لارینک کتہ فی مغفرت
قیلب قیامت کونی جمالنک غم مشرف قیلبا
امین بحر متی یاکسید المرسلین و اللہ اعلم
بالصواب والیہ
تمت تمام

دیدم لار اللہ حق سبحانہ و تعالیٰ علای علیہ دہ بر
جای بردی دیدیلار بو غازی استیلار کم یا بزرگوار عالم آ
خرتہ خدای تعالیٰ بردی دیدی لار حضرت خوب ابو
نضر ساغانی دیدیلار کہ آخرتہ اللہ حق سبحانہ و تعالیٰ
کر بلا شہید لاری نیک مرتبہ لارینک بردی ای غازی من
ایلگری اوتسکان غازی لارینک طریقہ کسیدہ غذا ت
قیلبان کسبب دین اللہ تعالیٰ شہود و لتی عظمی
خدای تبارک و تعالیٰ منکا بردی حسن عم ای غازی
مینک طریقہ اجنک قیلب انک اللہ حق سبحانہ و تعالیٰ
سنکا ہم شہود دولت خدای تعالیٰ برادر

4. SÖZLÜK

(A - Ā)

‘aceb (A): acaba

ağniyā (A): zenginler

‘ālā-yı ‘illiyyīn (A): cennetin ve gökyüzünün en kutsal ve en yüksek tabakası

‘ālem (A): dünya [‘ālem-i ‘ulvī: yüce âlem; ‘ālem-i dānī: alçak âlem; ‘ālem-i ma‘nī: mana âlemi; ‘ālem-i fānī: geçici dünya; ‘ālem-i bākī: ebedi âlem; ‘ālem-i āhīret: ahiret âlemi]

ālūde (F): bulaşmış, bulaşık

arğumaq: Türkmen cinsi saf kan Arap atı

‘arş (A): dokuzuncu gök

‘arz kııl- : arzetmek, sunmak

‘atā kııl- (A+T): bağışlamak

‘avāmu’n-nās (A): halk, teba

āvāz (F): ses

ayt-: demek, söylemek

‘azīz (A): seçkin, değerli

(B)

bāb (A): konu, husus, mesele

ba‘d-ez-ğusl (A+F+A): yıkadıktan sonra

ba‘d-ez-ķible (A+F+A) [ba‘d-ez-namāz] (A+F+A): namazdan sonra

Bārī-Ĥudā (A+F): yaratan, yaratıcı

bende (F): kul, köle, esir

ber-kemāl: mükemmel, pek iyi

ber-tamām (F+A): tamamlamak, sonuna varmak, bitirmek

beşāret (A): müjde [beşāret ber-: müjdelemek]

beyt (A): ev

be-zāhir (F+A): görünüşte, görüldüğüne göre

bilen: ile

bî-edebâne (F+A+F): edebsizce, edebe aykırı biçimde

bi-ḥaḳ(ḳ) (A): hakkıyla

bî-naşīb (F+A): nasipsiz, nasip olmama

bî-nihāyet (F+A): sonsuz, sayısız

birle: ile

bisyār (F): çok fazla

bülend (F): yüksek, yüce

büzürg ~ **büzürg-vār** (F): âlim, bilgin

(C)

cāme (F): elbise

cāy (F): yer

cemāl (A): yüz güzelliği

cemī^c (A): bütün

(Ç)

çenānce (F): o şekilde, öyle, takdirde

çenāz (A): taput

çend (F): birkaç, bir miktar, ne kadar

çendān (F): o kadar çok, çok, o kadar

(D)

ḍalālet (A): doğru yoldan sapma

dergāh (F): dergâh, saray

destār (F): sarık, tülbent

devlet-i ‘azīm (A): büyük devlet

diyār (A): diyar, yurt, memleket

durūd (F): selam, esenlik

(E)

ellig: elli

evliyālīḳ (A+T): Allah dostu olma durumu

evliyā`u`l-lāh (A): Allah'ın dostları

(F)

fāk (F): temiz [fāk-ı ferverdīgār: temiz, besleyici, terbiye edici Allah]

faşl (A): ara, müddet, kısa bir zaman

faşl-ı dāstān (A+F): destan bölümü

fazīlet (A): iyi huy, erdem

feriṣān bol- (F+T): perişan olmak, dağılmak, karışmak

feydā bol- (F): ortaya çıkmak, meydana gelmek

fi-sebīli`l-lāh (A): Allah yolunda

ful (F): para

fut: bacak

(G - Ğ)

ğazāt ḳıl- (A+T): din yolunda savaş yapmak

ğulgule (A): bağırma, gürültü [ğulgule-i ‘azīm: büyük bir gürültü; ğulgule ḳıl-: bağırma, çağırma]

ğusl (A): yıkanmak, gusül abdesti almak

ğüşe-nişin (F): köşeye çekilmiş, münzevi

(H - Ğ)

ḥāce-i kevineyn (F+A): dünya ve ahiretin hocası

ḥ^yahla- (F): istemek

ḥāzır (A): hazır, mevcut, şu an

hem (F): hem, de

hemān (F): anında, hemen, o anda

hemme (F): bütün

hem-rāh (F): yoldaş, yol arkadaşı

hoş-ḥāl (F+A): güzel hâl, hoş durum

ḥüb (F): güzel, hoş, iyi

ḥurrem (F): şen, sevinçli

ḥursende (F): sevinçli, şen

(İ)

ictihād (A): gücü kuvveti yettiği kadar çalışma

ige: sahip

ihtiyār (A): seçmek [ihtiyār kı1-: seçmek, tercih etmek]

ikila: her ikisi birden, her ikisi beraberce

ikülen: her ikisi

ilāhī (A): Ey Allah'ım

ilgeri: ileri, önce, evvel

‘**ilm-i ādāb** (A): edep ilmi

‘**ilm-i bāṭın** (A): gizli ilim, saklı ilim

‘**ilm-i zāhīr** (A): açık ilim, görünen ilim

ilt-: kaplamak, bürümek

imdi: şimdi, şu anda

ism-i şerīf (A): mübarek isim

istep bar-: izleyip gitmek, istemek ve yola çıkmak

iyber-: göndermek

(K - K)

kaş: ön, karşı, yan, huzur

kaṭre (A): damla

kaḍdağ: ne, nasıl, ne gibi

kay: ne [kaydın: nereden]

kaysı: hangi, hangisi [hīç kaysıları: hiçbiri]

keçe: keçe, eski palas, kilim

kemāl (A): olgunluk, yetişkinlik

kente (F): kent, şehir

keyin: sonra, arka

kibr (A): büyüklenme

kimerse: kimse

kol ber-: el uzatmak, yardım etmek

kop-: ayağa kalkmak

koşul-: katılmak, birleşmek, eklenmek

koy (F): söz

koy-: bırakmak

köp: çok

köter-: kaldırmak

kuṭblik (A): bir tarikatın Gavs'ten sonraki büyüğü

(L)

libās (A): elbise

(M)

mağfīret kı1- (A+T): bağışlamak

ma‘lūm bol- (A+T): bilmek, bilinmek, anlamak

meded (A): yardım [meded taf-: yardım görmek, yardım almak]

memāt (A): ölüm

merātibe (A): kere, defa

mertebe (A): derece, aşama, rütbe

meşāyih (A): şeyhler

mezūr (A): zikredilmiş, anılmış

mulākat (A): görüşme, konuşma [mulākat bol-: görüşmek, konuşmak]

mundāğ: bunun gibi, böyle

murād-ı maḡşūd (A): amaçlarına ulaşmak

murāfa‘atçilik kı1- (A): yüz yüze görüşme, konuşma

mürde (F): ölü

mürīd (A): bir şeyhe bağlı olan kimse

müşerref (A): şerefli [müşerref kı1-: şereflendirmek]

müteveṭṭīn (A): yerleşen, yurt tutan

(N)

- namāz oĸu-** (F+T): namaz kılmak
nā-murād (F+A): muradına erişememiş
naĸl (A): anlatma, taşıma, aktarma, hikāye
[naĸl kıl-: taşımak, aktarmak, anlatmak,
hikāye anlatmak]
neĸük: nasıl
neme: ne, nesne
nemerse: nesne, şey, eşya
nīk-baĸt (F): talihli, bahtlı

(O)

- obadān** < ābādān (F): güzel
oĸşa: gibi, benzer, aynı
oltur-: oturmak, bir yere yerleşmek
olturĸuz-: oturtmak

(Ö)

- örĸet-**: öğretmek
ötker-: geçirmek
ötkez-: geçirmek
öy: ev
öz: kendi
özge: başka, diĸer

(P)

- pādişāh-ı ʿāl-i cāh** (F+A): en yüksek
mertebedeki padişah
pes (F): sonra, bundan sonra, ayrıca

(R)

- revāc ber-** (A+T): kıymet vermek, itibarlı
kılmak
resūlu'ş-şakāleyn (A): insan ve cinlerin
peygamberi

- revān bol-** (F+T): hareket etmek, yürümek
riyāzet (A): dünya nimetlerinden vazgeçme,
nefsi öldürme [riyāzet tart-: nefsi
öldürme, çile çekme]
rūy (F): yüz, yüz yüze
rūze (F): oruç

(S - Ş)

- sa' ādet-mend** (A+F): mutlu, bahtiyar
sefer (A): yolculuk
sevdā-ger (F): tüccar, tacir
sırr-ı esrār (A): sırların hikmeti, Allah'ın
sırlarının hikmeti
sīne (F): göğüs, yürek
şūret (A): biçim, görünüş

(Ş)

- şeh-bāz** (F): yiĸit, şanlı, gösterişli (adam)
şehr-be-şehr (F): şehir şehir, şehirden şehire

(T)

- ta' addī** (A): saldırma, zulmetme [ta' addī kıl-:
saldırmak, zulmetmek]
tā' at (A): ibadet, Allah'ın emirlerini yerine
getirme
taf-: bulmak
tafşur-: ulaştırmak
tahāret (A): temizlik [tahāret kıl-:
temizlenmek]
tarīĸa (A): yol
taşĸarı: dışarı, dış, hariç
techiz (A): donatma
tekebbür (A): büyüklenme, kibir
teĸfin (A): kefenleme
ten (F): vücut, beden

terbiyet kıl- (A+T): eğitmek, terbiye etmek
tevkîf kıl-: durmak, ara vermek
tezkire (A): bazı meslek sahibi kimseler için yazılan biyografi
tolarak: daha dolu, iyice dolmuş, iyice, etraflıca, derinliğine
töre: hanzadelere, beyzadelere ait unvan
tüp: dip, temel

(U - Ü)

uluğ: büyük, ulu
üçülen: üçü birlikte
ümme (A): Bir peygambere inanıp bağlanan cemaat
Üveys (ö.i.): Veysel Karani

(Y)

yâ (A): ey

yağşı: iyi, güzel
yârân (F): dostlar
yet-: ulaşmak, yetişmek
yetküz-: ulaştırmak
yette: yedi
yığla-: ağlamak
yırak: uzak
yu-: yıkamak

(Z)

zâhir (A): görünen, açık
zam (A): artırma, çoğaltma, ekleme [zam kıl- : ekleme]
zât-ı şerîf (A): muhterem kişi
zer-dâr (F): altın tutan, altın sahibi, zengin
zıkr kıl- (A+T): anmak, söylemek, sözünü etmek

5. Sonuç

Konu itibariyle, tarihî ve dinî bir şahsiyet olan Ebû Nasr Samâni Hazretlerinin doğumundan ölümüne kadar olan hayatı, faziletleri ve gördüğü bir rüya sonucunda Türkistan bölgesine gelerek Satuk Buğra Hanı³⁶ İslamiyetle tanıştırmasının anlatıldığı eserin, dil özellikleri bakımından klasik dönem sonrası Çağatay Türkçesine ait olduğu düşünülmektedir. Metinde çoğunlukla Türkçe kelimeler kullanılmakla birlikte Arapça ve Farsça kelimelerin de oldukça fazla olduğu görülür. Tarihi ve dini şahsiyetlerin hayatlarının anlatıldığı bu tür eserlerin çeviriyazı, sözlük ve dil incelemeleriyle Türkiye Türkçesine kazandırılması Türk dili ve kültürü üzerine yapılan çalışmalarda araştırmacılara büyük kolaylıklar sağlayacaktır.

³⁶ Türklerin İslamiyetle tanışmasını sağlayan Satuk Buğra Han'ın hayatı hakkında Uygur Türkleri arasında gerek sözlü ve gerekse yazılı rivayetler için bk. Berbercan 2011; Öger 2012.

KAYNAKLAR

- AKALIN Şükrü Halûk vd., **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- _____, **Yazım Kılavuzu**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- BERBERCAN Mehmet Turgut, “Buğra Tezkiresi’nden Parçalar (Transkripsiyon, Dil Özellikleri Üzerine Bazı Açıklamalar- Tercüme)”, **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 6/4 Fall 2011, p. 431-455, Turkey.
- BERDAK Yusuf, TULUM, Mehmet Mahir, **Sözlük - Özbekistan Türkçesi – Türkiye Türkçesi**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1994.
- COŞKUN Volkan, **Özbek Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- CSATÓ Éva Á., “Uppsala Üniversitesi’nde Türkoloji Çalışmaları”, **Bildiriler: Uluslararası Türkçenin Batılı Elçileri Sempozyumu (5-6 Kasım 2012 İstanbul)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1997.
- ERASLAN Kemal, **Eski Uygur Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2012.
- ERCİLASUN Ahmet Bican vd., **Türk Lehçeleri Grameri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- JARRING Gunnar, “Tjurkologija v Švecii”, **Sovetskaja Tjurkologija** 3, 1977, 94-102. Türkçesi: İsveç’te Türkoloji Araştırmaları, **Bellekten** 173, Ankara 1980, s. 125-136.
- _____, **Central Asian Turkic Place-names: Lop Nor and Tarim Area: an Attempt at Classification and Explanation Based on Sven Hedin’s Diaries and Published Works**, Sven Hedin Foundation, National Museum of Ethnography, Stockholm 1997.
- JOHANSON Lars, **Turkiska Studier i Stormaktstidens Sverige**. Csató, Éva Á. & Gren-Eklund, Gunilla & Sandgren, Folke (editörler) En resenär i svenska stormaktstidens språklandskap: Gustaf Peringer Lillieblad (1651-1710), 2008.
- KANAR Mehmet, **Farsça – Türkçe Sözlük**, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000.
- MARUFOV Z. M., **Özbek Tilining İzahlı Luğati**, Moskva Rus Tili Neşriyatı, Moskova 1981.
- MUTÇALI Serdar, **Arapça – Türkçe Sözlük**, Dağarcık Yayınları, İstanbul 2014
- NECİP Emir Necipoviç, **Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- ÖGER Adem, “Uygur Türkleri Arasında Satuk Bura Han”, **Prof. Dr. Fikret Türkmen Kitabı**, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir 2012.
- _____, “Uygur Türkleri Arasında Tezkirecilik Geleneği ve 18. Yüzyılda Yazılmış Bir Tezkire Örneği: Tezkire-i Ezizân”, **Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Nevşehir, 6-8 Mayıs 2010.
- ÖLMEZ Mehmet, “Şeyh Süleymân Efendi-I Buhârî: Lugat-ı Çagatay ve Türkî-I Osmânî, İstanbul 1298”, **Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi**, S. 13, İstanbul 2003, s. 29 – 368.

- 📖 ÖZTÜRK Mürsel, **Farsça Dilbilgisi**, Murat Kitapevi Yayınları, Ankara 1995.
- 📖 PAÇACIOĞLU Burhan, **Türkçenin Sözcük Dağarcığı**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2006.
- 📖 SAMİ Şemsettin, **Kâmûs-ı Türkî**, Enderun Yayınları, İstanbul 1989.
- 📖 STEINGASS Francis Joseph, **A Comprehensive Persian – English Dictionary**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- 📖 **Uygur Tiliniñ İzahlik Luğiti**, Şincañ Halk Neşriyatı, Çin 1999.
- 📖 **Uygur Edebiyatı Tarihi-3**, Pekin Milletler Neşriyatı, Çin 2006.
- 📖 ÜNLÜ Suat, **Çağatay Türkçesi Sözlüğü**, Eğitim Yayınları, Konya 2013.
- 📖 YAZIR Elmalılı Muhammed Hamdi, **Kur’ân-ı Kerîm ve Meal-i Şerîfi** (Hazırlayan ve notlandıran, Ertuğrul Özalp), İşaret Yayınları, İstanbul 2000.
- 📖 ZAL Ünal, “Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit Tarafından İsveç Kralı II. Oscar’a Hediye Edilen Türkçe Elyazması Eserler”, **The International Exhibition and Scientific Conference “Science, Technology and Innovative Technologies in the Prosperous Epoch of the Powerful State”**, 12-14 Haziran, Aşgabat-Türkmenistan 2013.
- 📖 _____, “Uppsala Üniversitesinde Bulunan Türkçe Eserler”, **Türkoloji ve Dilbilim Éva Á. Csató Armağanı** [Demir, Nurettin; Karakoç, Birsal; Menz, Astrid (editörler)], Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2014, s. 479-490.
- 📖 _____, “İsveç’te Ali Şîr Nevâî’nin İzleri”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/12 Fall, 2014.
- 📖 EKER Ümit, ZAL Ünal, **Risâle-i Temürçilik**, Uygur Araştırmaları Dergisi, S. 4 (Güz), 2014.
- 📖 ZEYDİ Mehmet vd., **Edebiyat Atalğuliri Luğiti**, Pekin Milletler Neşriyatı, Çin 1988.